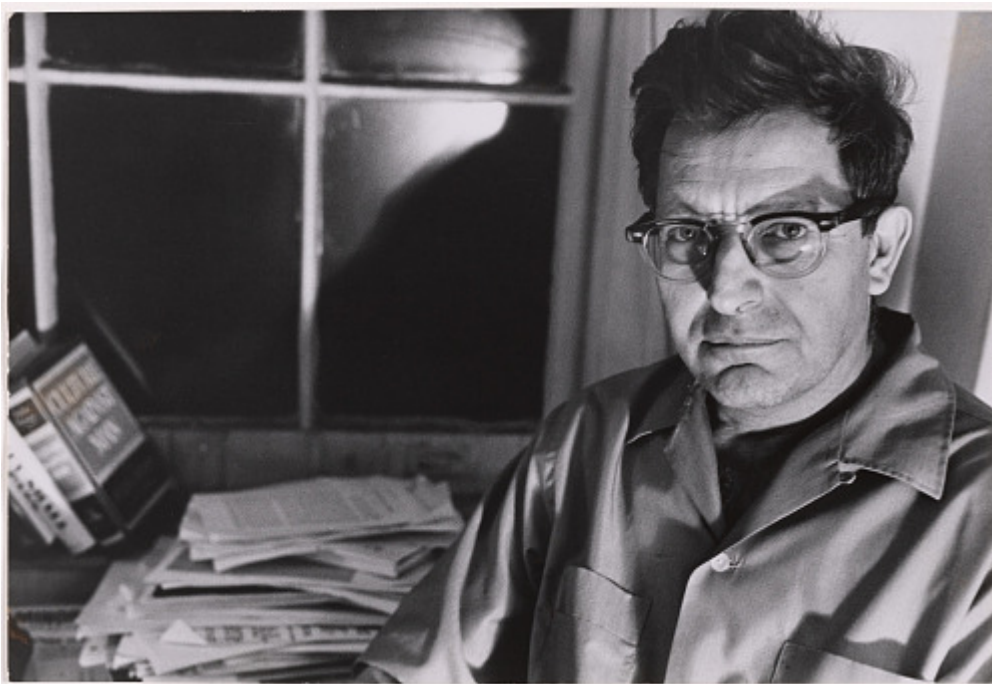

Anarhizam Pola Gudmana i njegovo značenje danas

Radikalna decentralistička politika Pola Gudmana

Najpoznatiji anarhista kontrakulture šezdesetih, Pol Gudman, istraživao je vitalno važne aspekte teorije i prakse decentralizma, zajednice, oslobodilačke tehnologije i utopijskog mišljenja.

“Čovek zavisi od svoje majke Zemlje. Zauvek smo zavisni od Univerzuma, ali ne i od prinčeva”. Pol Gudman, 1962.

Pol Gudman (1911-1972) bio je politički mislilac i društveni kritičar, anarhista čiji se uticaj isticao u studentskim i antiratnim pokretima Nove levice šezdesetih. Nakon njegove smrti, Džordž Vudkok, istoričar anarhizma, nazvao ga je verovatno „jedinim istinski slobodarskim misliocem naše generacije“.¹[Taylor Stoehr, *Drawing the Line Once Again: Paul Goodman's Anarchist Writings*, Oakland, 2010, strana 13.]

Centralan za Gudmanovo razmišljanje jeste takozvani

“anarhistički princip”. On je smatrao da ljudi, radeći u zajednici licem u lice, mogu da reše probleme sa kojima su u direktnom kontaktu, a da je učinak na samom radu bolji bez pretnji, spoljnih nadređenih, spoljašnjih nagrada, smera odzgo-nadole i unapred postavljenih striktnih planova.

„Anarhizam je zasnovan na prilično određenoj tvrdnji: da se vredno ponašanje javlja samo slobodnim i direktnim odgovorom pojedinaca ili dobrovoljnih grupa na uslove istorijskog okruženja... Anarhisti žele da povećaju unutrašnje funkcionisanje i umanje spoljašnju moc’.”²[Taylor Stoehr, The Paul Goodman Reader, Oakland, 2011, strana 29.]

Za Gudmana, glavni princip anarhizma nije sloboda, već autonomija. On tvrdi da su ljudi mnogo srdačniji, poletniji i lucidniji kada nisu upravljani odozgo, bilo da je reč o državi, kolektivu, demokratiji, korporativnoj birokratiji, zatvorskim čuvarima, rektorima, centralnom planiranju ili unapred postavljenim pravilima. Uopšteno govoreći, upotreba vlasti u izvršenju nekog posla je neefikasna čak i na kratke staze. Spoljašnja sila blokira unutrašnje delovanje, ili kao što je to izrazio Aristotel “duša je samopokretljiva”.

Gudman je definisao centralizaciju i decentralizaciju kao vrste društvene organizacije. U centralizovanom preduzeću, koje je danas postalo nova „normalnost”, cilj čitave organizacije je učinak, a ne dobrobit ljudi. Ljudi postaju osoblje, a autoritet se sprovodi odozgo nadole. Informacije se prikupljaju i obrađuju odozdo, na terenu, kako bi ih oni iznad iskoristili, a odluke se donose u zatvorenim kancelarijama i prenose naniže prema lancu komandovanja. Sistem je osmišljen da disciplinuje armije, da vodi evidenciju, naplaćuje poreze i obavlja birokratske funkcije za određene vrste masovne proizvodnje.

Gudmanov princip decentralizma znači da su ljudi angažovani u funkciji, a organizacija je način na koji saraduju. Autoritet je izmešten sa vrha što je više moguće, i postoji mnoštvo

centara za donošenje odluka. Informacije se prenose i razmatraju u neposrednom kontaktu. Svaka osoba radi na svoj način i u skladu sa svojim mogućnostima, a grupe uređuju sopstvene rasporede.

On je odbacio uobičajeni argument da ljudi moraju biti nemoguće dobri da bi anarhizam funkcionisao. Naprotiv, Gudman piše da anarhisti veruju da moć kvari, i da stoga niko nije dovoljno dobar da ima moć nad drugim ljudima. Zato su nam potrebni decentralizacija, pluralizam, participativna demokratija i mehanizmi uzajamne kontrole.

“Uobičajena predrasuda je da anarhisti veruju kako su „ljudi po prirodi dobri“ i da im zato ne treba nikakva vlast. U stvari, naše stanovište je prilično pesimističko: ljudi ne zaslužuju apsolutno poverenje i upravo zato treba onemogućiti koncentraciju vlasti. Ljudi na vlasti su posebno skloni gluposti, zato što gube dodir s konkretnim, ograničenim iskustvom, ali zato nastavljaju da se mešaju u inicijative drugih ljudi i da ih guraju u zatupljenost i strepnju. Ako su pri tom još i uzdignuti na nivo božanstva, kao Mao Ce Tung ili Kim Il Sung, možemo samo da zamislimo kakve to posledice ima po njihov karakter. Ili ako po navici razmišljaju o nezamislivom, kao gospodari Pentagona.”

„Moralno pitanje nije da li su ljudi 'dovoljno dobri' za neku vrstu društvene organizacije, već da li je tip organizacije koristan za razvoj potencijala inteligencije, milosti i slobode kod ljudi.“³[Paul Goodman, People or Personnel; Decentralizing and the Mixed System, 1965, New York, strana 19.]

Za Gudmana, sloboda nije značila da se država jednostavno ne meša (negativna sloboda, tzv. sloboda-od), već mogućnost pojedinaca i grupa da iniciraju, da grade društvo, da budu autonomni građani (pozitivna sloboda, tzv. sloboda-za).

„Građanska sloboda mora značiti mogućnost da se pokrene

određena politika, poduhvat ili ideja... To ne može značiti samo slobodu od ograničenja... Takva sloboda neće biti očuvana, osim u svojoj formi."⁴[Paul Goodman, *Drawing the Line; A Pamphlet*, 1962, strana 48.]

On svoju knjigu *Communitas* završava Mišleovom rečenicom koja navodi na razmišljanje: „*Inicijacija, obrazovanje i vlada – ovo su tri sinonima*“.⁵[Paul Goodman & Percival Goodman, *Communitas: Ways of Livelihood and Ways of Life*, 1990, New York, strana 224.]

Naime, Goodman je tvrdio da se kao društvo nalazimo u periodu preterane centralizacije. Ovakav stil je ekonomski neefikasan, tehnološki nepotreban i štetan za ljude. Stoga bismo mogli usvojiti političku maksimu: decentralizovati gde, kako i koliko je svrsishodno, što zahteva određena empirijska iskustva, istraživanja i eksperimentisanje.

Koristeći svoju definiciju „decentralizma“ koja predstavlja oblik radikalno-demokratske, dobrovoljne i federalističke samoorganizacije (i negirajući da to znači “anarhija” u smislu haosa), Goodman piše: „...*Vecina anarhista, poput anarho-sindikalista ili anarho-komunista, nisu bili ‘anarhisti’, već decentralisti.*“⁶[Paul Goodman, *People or Personnel; Decentralizing and the Mixed System*, New York, 1965, strana 6.] Ipak, do kraja života nastavio je sebe da opisuje kao anarhistu.

Koreni i posledice Goodmanovog anarhizma

“Ljudi imaju pravo da budu ludi, glupi i arogantni. To je naš poseban dar. Naša greška je u tome što dopuštamo da bilo ko ima vlast. Zato je anarhija jedina bezbedna politika.” Gudman, 1972.

Gudman je bio pod jakim uticajem klasičnih anarhista. Njegova knjiga *Communitas* (1960), koju je napisao zajedno sa svojim bratom Persivalom, umnogome se oslanjala na radove Petra Kropotkina. Bio je i pod velikim uticajem bioregionaliste Luisa Mamforda i decentralista poput Ralf Borsodia. Radikalno demokratska vizija Tomasa Džefersona (barem za bele ljude) bitno je uticala na Gudmana. „Džeferson se zalagao za decentralizaciju, jer ljudi mogu razumno da odlučuju samo o onome o čemu intimno znaju... pretvarajući gradski sastanak u eksperimentalnu jedinicu koja se samopoboljšava... Bilo koja osnovna funkcija bi mogla biti princip malog političkog jedinstva... Primenjeno na industriju, jedinica je radničko veće”.⁷[Paul Goodman, *Drawing the Line; A Pamphlet*, New York, strana 69.]

Gudman je bio i pod velikim uticajem Džona Djuija, velikog liberala, progresivnog prosvetitelja i zagovornika decentralizovane zajednice i industrijske demokratije. Gudman je primenio Djuijevu filozofiju pragmatizma na različita

polja.

Inspirisao ga je i Karl Marks. „*Utvrdio sam, iznova i iznova, da su zaključci do kojih sam polako i nesavršeno dolazio već u potpunosti i dokazivo izraženi od strane Karla Marksa.*”⁸[Paul Goodman, *Drawing the Line; A Pamphlet, New York, strana 34.*] Ali što se tiče političke akcije, s druge strane, nije uvideo da parole marksista, pa čak ni Marksa ne vode ka bratskom socijalizmu (odsustvu državne ili druge prinudne moći), već od njega.

Njegova najpoznatija knjiga, *Odrastanje u apsurd (Growing Up Absurd, 1962)*, imala je glavnu poruku: da za „probleme mladih” (delinkvencija, otuđenost, itd) nije zaslužna omladina, već društvo u kojem rastu. Mladima je potreban svet vredan truda u kome bi mogli da istraže svoje potencijalne sposobnosti i pronađu put do posla i aktivnosti koje su korisne i kreativno produktivne. Slično tome, njegovi obimni spisi o obrazovanju (od osnovnog uzrasta do postdiplomskog školovanja) nisu se fokusirali na poboljšanje škola. Umesto toga, on se zalaže da samo društvo bude edukativno, u svim svojim aktivnostima i zanimanjima, kako bi mladi izrasli u subjekte koji se samorazvijaju i stvaraju bolje društvo.

Njegove političke aktivnosti bile su uglavnom izražene u antiratnom pokretu: „*Svaki akt za mir u stvari predlaže radikalno otpuštanje centralizovanog suvereniteta i moći kao načina organizovanja društva.*”⁹[Paul Goodman, *The Society I Live in is Mine, New York, 1962.*] Neko vreme je bio u opasnosti da bude uhapšen zbog podrške onima koji su odbijali regrutaciju tokom Vijetnamskog rata.

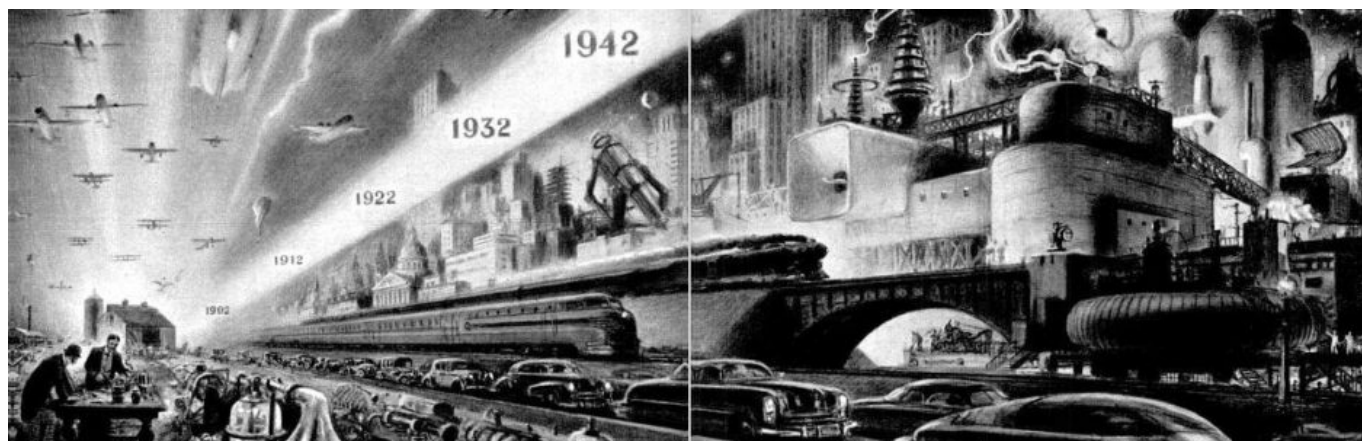
Bio je biseksualac, ali nije učestvovao ni u jednom LGBT pokretu. Njegov glavni doprinos bio je taj što je kao istaknuti pisac živeo otvoreno kao gej osoba (zbog čega je bio otpušten sa raznih profesorskih pozicija).

Pisao je i o afro-američkoj oslobodilačkoj borbi (glavnom

pitanju tog vremena, pored rata). Istakao je da je najveći deo dosadašnjeg napretka ka građanskim pravima došao od lokalnih akcija, a same crnačke organizacije bile su decentralizovano koordinisane.

Teško je pokriti celokupan Gudmanov profesionalni život i rad. Pisao je beletristiku, poeziju, a bio je i jedan od osnivača psihoterapeutske škole Geštalt terapije. Njegovi radovi obuhvataju brojne teme i književne žanrove, uključujući umetnost, građanska prava, decentralizaciju, demokratiju, obrazovanje, medije, politiku, psihologiju, tehnologiju, urbano planiranje i rat.

Slobodarski pristup tehnologiji

„Bilo da se oslanja na novu tehnologiju naučnog istraživanja ili ne, grana je moralne filozofije, a ne nauke.” Gudman, 1969.

Gudman je pisao i o svom viđenju tehnologije. Jedan od glavnih argumenata tog vremena protiv anarhizma bio je da moderna tehnologija zahteva centralizaciju, masovnu industriju, stratifikaciju i jaku državu. Ovo je dominantno gledište ekonomskog liberalizma i većine varijanti marksizma.

Gudman je pokazao da se industrija može reorganizovati tako da bude u skladu sa decentralizovanim, komunalnim društvom – demokratskim samoupravljanjem – dok se i dalje održava udoban nivo života sa puno slobodnog vremena. Ovo je zahtevalo

„selektivan stav prema tehnologiji“.

Gudman piše da prvi put u istoriji imamo tehnološki višak, tehnologiju slobodnog izbora, koja omogućava najrazličitije uređene zajednice i načine života. Mogli bismo da centralizujemo ili decentralizujemo, koncentrišemo stanovništvo ili ga raspršimo. Ako želimo da kombinujemo vrednosti grada i sela u agroindustrijskom načinu života, kao društvo možemo i to, smatrao je Gudman. U velikim oblastima našeg poslovanja, mogli bismo da se vratimo staromodnoj domaćoj industriji, uz dobitak u efikasnosti, jer je mala snaga svuda dostupna, male mašine su jeftine i domišljate, a postoje i laka sredstva za prikupljanje i sastavljanje mašinskih delova.

*„Ne verujem da napredna tehnologija nužno uključuje koncentrisano upravljanje, birokratiju [i] otuđenje rada. Naprotiv, oni su uglavnom neefikasni, neeksperimentalni, nekritički i obeshrabrujućí za pronalaženje.“*¹⁰ [Paul Goodman, *Drawing the Line; A Pamphlet*, New York, 1962, strana 109.] Samoopredeljeni radnici i angažovani građani treba da odluče šta će biti automatizovano, šta treba da se pravi u malim pogonima, šta domaćim alatima, šta ručno, a šta nije vredno truda praviti.

Communitas je prvobitno napisan 1947. To je bilo pre nego što je moderni ekološki pokret pokazao strašne i dalekosežne nuspojave centralizovane industrijalizacije pod okriljem kapitalizma. Bilo je to pre nego što je internet stvorio mogućnost široko rasprostranjene koordinacije jedinica male proizvodnje ododzdo.

U ovoj oblasti, Gudmanov rad je nastavio anarhista Kevin Karson. On je ažurirao Gudmanovu analizu mogućnosti decentralizovane tehnologije, zasnovanu na najnovijim dostignućima.

Slabosti i ograničenja

Verovatno najvećamana u Gudmanovoj društvenoj kritici bio je njegov stav prema ženama koji je često bio snishodljiv. U svom Odrastanju u apsurd (*Growing Up Absurd*, 1962), govorio je isključivo o problemima dečaka i mladića. Žene su, tvrdio je on, već imale smislen i kreativan posao u ulozi supruge i majke. Bez sumnje briga o deci i održavanje porodičnog doma može biti važan i značajan posao – za žene ili muškarce. Pogrešno je, međutim, smatrati da je ovo smisljena uloga za ceo život i biti slep za ugnjetavanje žena. Naravno, većina muškaraca je bila slepa u tom pogledu, posebno pre „drugog talasa“ feminizma. Međutim, Gudman je bio upoznat sa najnaprednijom radikalnom misli svog vremena i odlučio je da ne zna bolje.

Gudman nije bio standardni liberal ili državni socijalista, ali je ipak bio gradualista, pacifista i reformista. Osim povremenog retoričkih izleta, nije se zalagao za revoluciju. U svojim najranijim spisima svoj program je predstavljao kao implicitno revolucionaran samo u određenom cilju. U uslovima prosperiteta, tvrdio je: *„Možemo... da delujemo postepeno, na određene delove sistema, na edukativniji i temeljniji način... Naš napad na industrijski sistem može biti mnogostran i često indirektan, kako bi se srušio svojom težinom, a ne putem frontalnog napada.“*¹¹[Paul Goodman, *Drawing the Line; A Pamphlet*, New York, 1962, strana 35.]

Vremenom je postajao sve manje radikaln, delom zbog otuđenja od radikalizirajuće omladine. Rekao je svom bratu da ne želi da ažurira *Communitas* jer *„više ne veruje u šeme za poboljšanje ljudskog stanja“*.¹²[Paul Goodman & Percival Goodman, *Communitas: Ways of Livelihood and Ways of Life*, 1990, New York, strana 225.] Napisao je: *„Ne mislim da trenutno postoji bilo kakva anarhistička misao koja je zainteresovana za potpunu revoluciju društva.“*¹³[Paul Goodman, *The Society I Live in is Mine*, 1962.] Umesto toga, preferirao

je „konzervativna rešenja koja umanjuju tenzije menjajući dva procenta ovoga i četiri procenta onoga.“ Davao je predloge za subvencionisanje malih poljoprivrednika, podsticanje lokalne televizije, proširenje prava radnika u industriji, zabranu automobila na Menhetnu, postavljanje lokalnih dečjih odeljenja bez institucije škole itd.

Umesto klasičnog anarhističkog programa slobodarskog socijalizma (ili komunizma), Gudman je počeo da zagovara „mešoviti sistem“. Pod ovim je mislio na kombinaciju potrošačkih i proizvođačkih zadruga, malih preduzeća, nevladinih organizacija, državnih preduzeća i kapitalističkih korporacija. To je podrazumevalo nastavak kapitalističkog tržišta i države.

Ovakav reformizam (pod kojim se ne misli na podršku reformama, već na uverenje da su reforme dovoljne) bio je u skladu sa njegovim doživotnim radikalnim pacifizmom. Gudman je često bio pronicljiv kada se suprotstavljao imperijalističkim ratovima ili nuklearnom naoružanju što je dovelo do protivljenja revoluciji i nacionalno-oslobodilačkim ratovima.

Njegov gradualizam i pacifizam doveli su ga do otuđenja od radikalizirajuće generacije tog vremena. U početku je bio uticajan zbog svog suprotstavljanja kapitalističkom društvu. Levi studenti i omladina šezdesetih godina bili su pod uticajem primera Maove Kine, Hoovog Vijetnama i Kastrove Kube – to jest, staljinističkih/državno-kapitalističkih režima koji su se borili protiv američkog imperijalizma. Gudman je bio potpuno u pravu kada je odbacio autoritarizam Nove levice u razvoju. Ipak, pogrešio je što se suprotstavio revoluciji – s obzirom na sveobuhvatnost krize i nepopustljivost kapitalističke klase u očuvanju svog bogatstva i moći. Njegov reformizam i pacifizam odvratili su desetine hiljada mladih aktivista koji su krenuli ka revolucionarnoj politici.

Deo problema je bio u tome što se Gudmanova politika učvrstila u periodu kapitalističkog buma posle Drugog svetskog rata. Kao

i većina drugih, očekivao je da će osnovni prosperitet i stabilnost trajati beskonačno. Nije očekivao povratak krizom opterećenih ekonomskih i društveno-političkih uslova iz predratnog perioda. Njegov brat, prepoznao je kasnije ekološke aspekte njihovog nesporazuma. „*Oko pola veka kasnije, ono što je izgledalo kao rog izobilja preti da presuši. Ograničenja, a ne slobodan izbor, oskudica, a ne višak, sada su činjenice koje će usloviti našu budućnost.*”¹⁴[Paul Goodman & Percival Goodman, *Communitas: Ways of Livelihood and Ways of Life*, 1990, New York, strana 226.] Ovo implicira potrebu za revolucionarnim, a ne reformističkim, anarhizmom.

Utopijsko mišljenje

Goodman je pokrenuo metod koji je nazvao „utopijsko mišljenje“. Ovo je podrazumevalo sagledavanje društvenih problema u njihovom objektivnom kontekstu i predlaganje direktnih rešenja koja su tehnički praktična – ignorišući prepreke konvencionalnih političara i konformističkog javnog mnjenja u nadi da će to pritisnuti vlast i obrazovati narod. Potreban je direktan pristup: početi sa stvarima koje treba da se urade, pronaći raspoložive veštine i radnu snagu voljnu da ih uradi. Ali ovaj metod je takođe u skladu sa onim što se naziva „nereformističke reforme“ ili „tranzicioni zahtevi“ (kao što je rešavanje nezaposlenosti i siromaštva tako što će sav posao obavljati raspoloživa radna snaga).

Da li je moguća humanistička, radikalno-demokratska i slobodarsko-komunistička revolucija, da bi se na vreme sprečila katastrofa? Pol Goodman je u jednom trenutku napisao: „*Reci će se da nema vremena. Da, verovatno. Ali dozvolite mi da navedem primedbu Tokvilau njegovom poslednjem delu, L’Ancien Regime. On ‘sa užasom’, primećuje kako su tokom osamnaestog veka pisac za piscem i stručnjak za stručnjakom isticali da je taj i taj detalj starog režima neodrživ i nikako ne može preživeti; sabrano, dokazali su da je ceo stari režim osuđen na propast i da uskoro mora da zastari; a ipak nije bilo nijedne [osobe] koja je prorekla da će doći do*

moc´ne revolucije.”¹⁵[Taylor Stoehr, Drawing the Line Once Again: Paul Goodman’s Anarchist Writings, Oakland, 2010, strana 122.]

Bibliografski podaci

Autor	Wayne Price
Naslov	Paul Goodman’s Anarchism Has Meaning Today
Prevod	Manja Karanović i Mladen Ilić
Izdavač	Klasna solidarnost
Godina	2022.